

BUTLETÍ
DEL
CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

BUTLLETÍ
DEL
CENTRE EXCURSIONISTA
DE
CATALUNYA

1917

VOLUM XXVII.º

BARCELONA

TIPOGRAFIA «L'AVENÇ» : RAMBLA DE CATALUNYA, 24

1917

Excerpt of the fifth sheet of the map of Catalonia by D. Eduard Brossa

Escala 1 : 50,000 (2 centimetres 1 Kilometre)

ITINERARI DE LA CURSA ARGENTONA-ORRIUS-GRANOLLERS

— — — — — Carretera
— — — — — Camins
— — — — — Trajecte de la cursa

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

Cursa muntanyenca Argentona-Granollers

ALTRÉ cop la Secció de Sports de Muntanya del nostre ben-volgut CENTRE ha conquerit, en noble lluita, un dels èxits més notables dins de la vidaportiva de la nostra terra, amb l'organització i son esperat resultat de la cursa Argentona-Granollers, que tingué lloc el dia 10 del prop-passat desembre.

L'entusiasme i la voluntat dels que componen la susdita Secció, i la cooperació que arreu tingueren per a obtenir un clamorós triomf, fou que aquella constituís una veritable festa comarcana, fruit dels pobles llandants a la cursa d'una diada de pau i de fortitut.

Mediterrani era el marc, embolcallat aquell jorn clar i apacible de poesia, tant semblava que la natura volgués contribuir a tan gaia i hermosa festa; un cop llesta recava haver de deixar aquelles terres tan xamoses del Vallès i de la costa levantina.

És digne de lloança l'activitat esmersada en aquestes proves, les quals contribueixen a què sigui més coneguda la nostra bella i rica terra catalana. És la Secció de Sports la que porta l'alegría, l'entusiasme pel sport, a la muntanya, i ella, reconeguda, procura que torni victoriosa a la llar barcelonina.

Una gran munió de gent es traslladà a la muntanya per a esguardar el pas dels valents atletes i excursionistes, i per a fruir també un dia de camp prop d'alguna fresca fontana.

L'itinerari convenientment marcat i desembrassat mercès a la cooperació de l'Agrupació Excursionística de Mataró i del Centre Excursionista de Granollers, perfectament controlat amb els serveis tècnics, comanats als simpàtics exploradors, i la Creu Roja en punts estratègics, era gairebé d'uns 18 km., amb disset estacions oficials de controls.

El terreny, generalment, era poc accidentat, puix sols el castell de Burriac i el de La Roca es podien considerar, per al que hi prengué part, com lo més penós de la cursa.

Les altituds eren: 100 m. a Argentona; 420, al castell de Burriach; 400 als Quatre Camins; 240, a Orrius; 380, a l'ermita de Sant Bartomeus; 190, al castell de La Roca; i 145 a Granollers.

La sortida era de la riallera Argentona, presenciada per tota la població; Passeig de la Font picanta, pujar al cim del castell de Burriach, bell esguard de tota la Maresma, devallar, i per Matabrè dirigit-se cap al poble d'Orrius. D'Orrius, arribar al coll de Sant Bartomeu, i després de forta devallada, pujar al llegendari castell de La Roca, tornar a passar pel poble, i per la carretera de La Roca a Granollers arribar a aquesta ciutat.

Constituït el Jurat a Argentona, es procedí immediatament al repès dels sacs dels vuitanta un excursionistes. Aquest es componia de l'Alcalde d'Argentona, Sr. Fortí; del Dr. Vintó, del Sr. Llasà, etc.; dels delegats de Granollers, Srs. Iglesias i Barbeny; els del Moto Club de Catalunya, Srs. Llorens i Lloberes; D. Pere Pascual de l'Agrupació Excursionística de Mataró, i altres de la Junta de la Secció de Sports de Muntanya.

El dispar d'uns morterets fou la senyal de sortida dels valerosos equippers; essent les vuit del matí l'hora de fer-ho els excursionistes.

A Orrius fou el lloc establert per a la neutralització dels corredors; temps, una hora. El Jurat era presidit per l'Alcalde, Sr. Prat; D. Antò Marfà, de Mataró; Casades, delegat de la R. F. A. C. i d'*El Correo Catalán*; Cruells, del C. E. Montseny; Clariana, de Mataró; com també altres senyors pertanyents a la pròpia Secció de Sports de Muntanya.

A ses ordres tenien els agutzils del Municipi per a mantenir franc el camí; disposant d'un espaiós local per si algú corredor volgués descansar.

El castell de La Roca era l'estació de controls n. 14, havent-hi al front de la mateixa els nostres bons companys Srs. Cò de Triola i Creus, delegats del Sindicat de Periodistes Deportius i de l'*Editorial Deportiva*.

A l'arribada, fou indescriptible l'animació i l'entusiasme; podem afirmar que el poble volgué correspondre als esforços dels organitzadors, ja que es feia impossible l'obrir-se pas en aquella veritable muralla humana.

A un quart de dotze, arribà el primer equip, de l'entitat Ateneu Enciclopèdic Popular. Després de breus moments, arribaren amb

LA SORTIDA D'ARGENTONA

p. 6

ELS CORREDORS AFILERATS

p. 6

UN MOMENT DE FORT TREN

p. 6

CASTELL DE LA ROCA

p. 6

DE DIFERENT EQUIP

p. 6

L'ARRIBADA A GRANOLLERS

p. 6

poca diferència, com ho demostra el gràfic que acompanyem. Prop de la una el jurat es retirà, donant per acabada la cursa Argentona-Granollers 1916.

El jurat, instal·lat dalt de una tribuna en la Plaça de la Corona, era format pel nostre digne president, Sr. Massó Torrents, l'alcalde de Granollers, i representacions de les autoritats eclesiàstiques, judicials i demés d'aquella important ciutat.

Després, repartits per les fondes, regnà l'alegria i el consabut canvi d'impresions, essent unànimment reconegut l'èxit grandios de la Secció de Sports.

Feta la classificació, es llegí el resultat a Casa la Vila, essent rebuda amb sorollosos aplaudiments.

Es crearen dues copes, amb ses corresponents medalles; l'oferta per a la categoria de corredors, donada per la Secció de Sports de Muntanya (*Challenge*), i la Copa Granollers (*Challenge*) per als excursionistes.

Veus-aquí el resultat de la cursa.

COPA SPORTS DE MUNTANYA

CATEGORÍA CORREDORS

Equips	Hores	Minuts	Segons		
34	1	34	2 1/2	<i>Barcelona I</i> : F. C. Barcelona.	{ Pere Prat Josep Erra A. Garcia
33	1	35	11	<i>Montserrat</i> : Atlètic	{ Lluís Serra Lluís Planell A. Blana
16	1	41	43	<i>Puigmal</i> : C. F. Montseny . .	{ E. Tangermann S. Garcia M. Cantos
13	1	44	20	<i>Montseny</i> : C. F. Montseny .	{ F. Granell E. Calvo E. Murken
7	1	52	5	<i>Bons Amics</i> : C. F. Barcelonès	{ Miquel Roca A. Sorribas S. Deix
35	2		58	<i>Barcelona II</i> : F. C. Barcelona	{ Pere Lacarte V. Sibita J. Vidal

Equips	Hores	Minuts	Segons	
23	2	8	47	<i>Atlètiques</i> : C. E. Barcelonès { J. Domenech, D. Vela J. Oliván
40	2	36	9	<i>Nuria</i> : C. E. Montseny . . . { A. Antòn P. Llobet E. Llobet

COPA GRANOLLERS

CATEGORÍA EXCURSIONISTES

Equips	Hores	Minuts	Segons	
27	2	46	31	<i>Pànic</i> : Exploradors { E. Sales F. Martínez G. García
36	2	48	1 1/2	<i>Barcelona</i> : F. C. Barcelona . . { S. Mestres S. Trabal R. Calvet
4	2	51	46	<i>Grimpadors</i> : C. E. Barcelonès { F. P. F. de Villa Abriole E. González S. Sitjar
8	2	52	38	<i>Ateneu E. P.</i> { F. Beloqué E. Olivé E. Mongolet
1	2	58	6	<i>Maladetta</i> : C. E. CATALUNYA { Josep Campi Estanislau Pellicer Ramón Sastre
2	2	58	16	<i>High Life</i> : Independents . . . { S. Mitvan A. Bori S. Bori
28	3		28	<i>Est</i> : Exploradors { M. Sabaté S. Català F. Vallès i Vallès
38	3	1	45	<i>Berti</i> : C. E. CATALUNYA . . . { Francesc Maristany Amadeu Maristany Pere Maristany
31	3	2	59	<i>Catalunya</i> : Boy-Scouts. . . . { Joànn Aparici Angel Álvarez Francesc Avinent
30	3	4	2	<i>Nord</i> : Exploradors { Josep Ramírez S. Cotera S. Latorre

Equips	Hores	Minuts	Segons	
10	3	5	31	<i>Catalunya</i> : A. F. C. { Jaume Jorba Maximià Font Josep Giu
32	3	7	15	<i>Oest</i> : Exploradors { J. Bru F. Maestre J. Gimeno
3	3	7	34	<i>Catalunya indep.</i> { L. Martínez I. Casas J. Grasas
37	3	7	53	<i>Pompeya</i> { I. Blasco A. Blasco A. Maluquer
39	3	8	41	<i>Puigmal</i> : C. E. M. { S. Albiol G. Casas M. Benvingut
29	3	9	27	<i>Orient</i> : Boy-Scouts { R. Noguera E. Rodríguez J. Queralt
12	3	10	19	<i>Llevantí</i> : A. E. de Mataró. . { P. Belbeny E. Bezet F. Roig
5	3	12	56	<i>Edelweis</i> : C. E. Barcelonès { J. Centellas M. Rancells M. Romero
24	3	21	33	<i>Rodamón</i> { F. Solà E. Lamarca J. Subiranas
26	3	25	34	<i>Corpore sano</i> : Boy-Scouts. . { A. Amicó N. Manyadi J. Gratacós
9	3	28	38	<i>X?</i> : E. E. B. { Juli Lara L. Cuadrada J. M. ^a Oriol
11	3	50	54	<i>Atlàntic</i> : A. E. de Mataró. . { Severí Alsina J. Badía M. Ferrer

Abandonaren la cursa els equips n. 14, *Matagalls*; n. 15, *Montserrat*; n. 25, *Grup Rodamón*.

El dia 20 del prop-passat desembre es va patentitzar la importància de la cursa Argentona-Granollers, amb ocasió del repartiment

de premis als guanyadors. A dos quarts d'onze començà l'acte, llegint el nostre benivolgut amic i consoci Sr. Danés unes amenes quartilles comptant i narrant, amb la facilitat de paraula en ell característica, diferents incidents de la cursa. Forts aplaudiments acompanyaren sa breu dissertació. Tot seguit, el secretari de la Secció féu la descripció de la cursa; comparà la importància de la categoria d'excursionistes de la cursa Argentona-Granollers amb les de Sant Llorenç del Munt, remarcà la importància d'aquesta evolució i les observacions preses en la del 1916 per a les de l'esdevenidor.

Acte seguit es procedí al repartiment dels premis als equips per l'ordre següent : *Barcelona I*, del F. C. Barcelona, la Copa Sports de Muntanya i tres medalles d'argent daurat; *Montserrat*, de l'Atletic, tres medalles d'argent de la propia Secció; *Puigmal*, del C. E. Montseny, tres medalles d'argent d'en Vallmitjana; *Montseny*, del C. E. Montseny, tres medalles de coure de la Secció; *Bons Amics*, del C. E. Barcelonès, tres medalles de coure d'en Damians.

Dels excursionistes : *Panic*, Copa Granollers i tres medalles d'argent daurat de la Secció de Sports de Muntanya; *Barcelona*, tres medalles d'argent de la mateixa Secció; *Grimpadors*, tres medalles d'argent, donatiu; *Ateneu E. P.*, tres medalles d'argent de l'Ajuntament de Mataró; *Maladetta*, tres medalles d'argent de l'Ajuntament d'Argentona; *High Life*, tres medalles del C. E. del Vallès (Sabadell); *Est*, tres de coure de la Secció de Sports; *Bertí*, tres medalles de coure del C. E. de Terrassa; *Catalunya*, tres medalles quadrades de la Secció de Sports de Muntanya; *Nord* i *Catalunya*, A. E. C., també tres medalles, respectivament, de la susdita Secció de Sports. Pel *Llevantí* se'n creà un d'especial, consistent en tres hermoses medalles de la propia Secció de Sports de Muntanya.

El quefe dels Exploradors, D. Marius Giménez, en nom d'aquests donà mercès per les atencions tingudes per la Secció de Sports envers als Boys, felicità a la nombrosa concurrència per l'interès que demostrava per la cultura física de la nostra terra, i calculà les energies dels corredors, apuntant les caloríes dels mateixos i la que es necessita per donar força i llum a una ciutat com Sevilla. Essent fortament aplaudida tan bella peroració.

També el nostre president, Sr. Massó i Torrents, fou felicitat glosant la festa, qui comparà les curses de la Secció de Sports amb els Jocs Olímpics de l'antiguitat.

Clogué la festa el Sr. Maspons i Anglasell, vicepresident de l'entitat, donant en nom dels organitzadors mercès a tots. Acte seguit es projectà una nombrosa serie de clixés.

Consti, doncs, el nostre agraïment als que tant ens ajudaren, als centres excursionistes de Mataró i de Granollers, a les autoritats de les poblacions situades en l'itinerari de la cursa, car no sols prestaren sa valuosa influència, sinó que es dignaren presidir-la; als que tan encertadament compliren el càrrec de control; als simpàtics exploradors, nostres bons companys, que al front del servei tècnic, compliren amb el seu deure tan discretament; als diligents periodistes deportius, qui, a l'ensens que sa simpatia, prestaren sa gran força moral a la cursa, exercint càrrecs d'absoluta responsabilitat.

A tots i per a tots nostra coral felicitació pel resultat de la cursa, que, malgrat les incidències d'una carrera semblant, el resultat no podia ésser més gran. La tasca de la Secció de Sports, amb tot i haver enlairat tant el nom sportiu de la nostra terra, és anònima. Arreu de Catalunya, però, és prou conegut el seu nom; nosaltres sols fem constatar la nostra sincera admiració per la meritoria obra portada a cap.

C. V.

Una obra d'etnografia aixanti

Ashanti Proverbs (the primitive ethics of a savage people) translated from the original with grammatical and anthropological notes by R. Sutherland Rattray, District Commissioner, Ashanti... Oxford, Clarendon Press, 1916. — 1 vol. in 4.º de 190 pàgs.

Una bona garantia de la cura y coneixements ab que està fet aquest llibre, es el meteix nom de l'autor. Mr. R. Sutherland Rattray s'ha fet una reputació en etnografia africana ab les seves obres, de les que podem citar un llibre sobre *Some folklore stories and songs in Chinyanja*, aprofitat per J. G. Frazer en la magna obra *Totemism and Exogamy** en la part de totemisme d'aquesta tribu de l'Àfrica oriental, y sobre tot sos dos més recents volums de *Hausa folklore, customs, proverbs etc.*, Oxford, 1913, als que ha seguit are aquest nou treball sobre proverbis dels Aixantis.

Havent passat alguns anys entre els Aixantis, en virtut de son càrrech oficial, y possehint perfectament llur idioma, Mr. R. S. Rat-

* J. G. Frazer : *Totemism and Exogamy. A treatise on certain early forms of superstition and Society.* 4 vols.; Londres, 1910-1911. Vol. II, chap. XIII, § 1.

tray es troba, donchs, en immillorables condicions per presentar-nos els proverbis d'aquest poble salvatge, a través dels quals pot estudiar-se sa religió, creences, costums, organització social y familiar, etc.

Els Aixantis, que, segons el cens de 1907, es calculaven en mitj milió, ocupen, com es sapigut, una extensió al Africa Occidental, de més de 57.500 km², compresa entre la colonia anglesa de Costa d'Or al S. y el protectorat, anglès també, conegut ab el nom de Territoris del Nort de Costa d'Or, al Nort; al O. comfronta ab la Colonia francesa de Costa d'Ivori, y per Llevant el riu Volta la separa de la que fou un dia Colonia alemanya de Togoland.

Un detall interessant, es que la publicació d'aquesta obra, igual que la de «*Hausa Folklore*», ha sigut subvencionada pè'l Govern de la Colonia. Això prova no sols la protecció oficial que els estudis etnogràfics troben a Anglaterra, sino també que'l Govern s'ha convençut de l'utilitat pràctica que d'ells pot derivar-se pè'l bon regiment de les poblacions indígenes.

En el pressupost de 1901 es destinà una partida de 75.000 pesetes anuals, pè'ls Superintendents d'Etnografia de la India y per llurs auxiliars e informadors. Aquests Superintendents tenen la missió de posar-se en contacte ab totes les persones enterades de les costums, tradicions etc. de la regió, y recullir y ordenar, ab vistes a una publicació, totes les dades y documents etnogràfichs y antropològichs que puguin arregar. Més recentment s'es creat el càrrech d'*Etnologista* (Ethnologist in charge) en moltes altres colonies, el qual té per missió no sols l'estudi dels costums dels indígenes, sino també evitar y arreglar aquells conflictes que puguin neixer del desconeixement o atachs a llur religió, institucions, etc.

Y no parlem de la protecció dispensades a aquests estudis per corporacions científiques, com el Real Institut Antropològich de la Gran Bretanya e Irlanda, la Societat de Folk-lore, de Londres, o l'Universitat de Cambridge que envià la famosa expedició científica al Estret de Torres y a la Nova Guinea anglesa.

Si parlessim dels Estats Units, podriem citar la *Smithsonian Institution*, les publicacions de la qual son famoses, així com les de la Societat Americana de Folk-lore, el Museu Americà d'Historia Natural de Nova York, les Publicacions arqueològiques y etnogràfiques de l'Universitat de California, a Berkeley, etc. Igualment a Alemanya l'Estat subvenciona expedicions y publicacions; hi han una serie de revistes etnogràfiques y es sobretot notable la protecció dispensada per l'Estat, Municipis y particulars als innumbrables Museus d'Etnografia y Folk-lore (en 1905 hi havien 113 museus a les provincies pr-

ssianes, 81 a l'Alemanya del Sur, y 58 al reste del Imperi). Y encare podriem citar exemples per l'estil de Bèlgica, Holanda, Rússia, França y àdhuch del Japó, que explora la Xina, la Mandxuria, Turkestan, etcètera.*

De l'Estat Espanyol valdria més no parlar-ne, car un hom pot dir que l'etnografia hi es desconeguda.

L'*Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya* de la Facultat de Filosofia y Lletres de la Universitat de Barcelona, es l'únich centre que's dediqui a aquests estudis, de que tenim coneixement. A Madrid existeix un Museu Etnogràfich y a San Sebastián s'ha inaugurat una Secció Etnogràfica Basca al Museu Municipal. El *Boletín de la Real Sociedad de Historia Natural* publica a vegades algún article etnogràfich.

En altres temps, quan, per etzar, els espanyols es trobaren ab un Nou Mon del que'n podien treure or sens haver de treballar, alguns homens curiosos al ensemps que narraren la conquesta d'aquelles terres, anotaren els mites, els costums y les religions dels pobladors primitius d'Amèrica, constituint un tresor de valor inapreciable pera l'estudi etnogràfich d'aquests pobles. Sols hi ha lloch per citar aquí els noms de Fra Bernardí de Sahagún, Oviedo, Cieza de Leon, Piedrahita, Garcilaso de la Vega, Molina, etc., etc., sens oblidar les obres en que aquell sant varó Fra Bartomeu de las Casas unia les descripcions de les creences dels indis amb clams a la Justícia Divina pera que castigüés les iniquitats que contra ells cometien els espanyols.

D'obres semblants, prò referents a altres pobles, podríem encare citar : *Del origen y milagros de N. S. de Candelaria que apareció en la isla de Tenerife, con la descripción de esta isla. Compuesto por el P. Fr. Alonso de Espinosa ... Sevilla 1594*, ahont hi han interessants dades folklòriques sobre els *guanches*; o bé la *Historia eclesiástica de nuestros tiempos, que es compendio de los excelentes frutos que en ellos el Estado Eclesiástico y Sagradas Religiones han hecho y hazen, en la conuersion de idolatras y reduccion de hereges ... Por el P. F. Alonso Fernandez, de la Orden de Santo Domingo ... Toledo 1611*, ahont un hom pot llegir-hi noves de la religió y costums de pobles americans, africans, japonesos, etc.

Sapigut es que baix pena de la vida se'ns havia prohibit als Catalans les relacions ab Amèrica, prò ab tot, del temps en que se'ns alçà la prohibició, notem, com a contribució del nostre poble a l'estudi de

* Vègis un resum d'aquests estudis en : A. van Gennep : *La situation internationale des études ethnographiques (Religions, Mœurs et Légendes, I, pàgines 165-187)*; *Pro Ethnographia* (R. M. et L. III, Paris, 1911, pàgs. 9-20).

l'etnografia amerindiana alguns dels documents continguts en els deu plechs de manuscrits inèdits pertanyents a les Misions dels Caputxins Catalans a la Guayana y Alt y Baix Orinoco, donats a conèixer per D. Frederich Rahola en una conferència en aquest CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, que son guardats a la Biblioteca de la Universitat. Y fem, per acabar, una cita que deixa entreveure la possible existència d'un museu d'etnografia americana, a Charcas (Amèrica del S.) fundat per un il·lustre català, fill de Cervera, el bisbe Benet M.ª de Moxó y de Francolí, qui, segons una obra escrita per un nebot seu, deixà al morir (1816) un riquíssim museu en que hi havia reunit objectes molts rars y exquisits no sols dels tres regnes animal, vegetal y mineral, *sino també d'antiquitats d'aquell país*.¹

Una curiosa manifestació de la psicologia del poble espanyol, de la qual sempre se'n planyen sens esmenar-se'n may, es l'oblit y menyspreu de les obres de llurs avant-passats, havent de menester sempre que estrangers — d'estat o de cultura — els-hi senyalin la valor de tals obres. Així ha passat també ab els llibres dessus citats; avuy en dia, a Espanya, sols llur importància històrica o literària es coneguda d'alguns literats o erudits; al pas que llur transcendència etnogràfica fora totalment desconeguda si antropòlechs anglesos, com Tylor o A. Lang, no s'haguessin encarregat de revelar-la y d'incorporar llurs dades al capdal de la moderna Etnografia.²

Mes are els temps encare son pitjors que quan la conquesta d'Amèrica. L'Estat Espanyol ha perdut aquelles colònies, prò en conserva d'altres sobre les que la ciència no posseeix cap estudi etnogràfic, fet per espanyols, per més que el Nort de l'Àfrica, per exemple, sigui del més vital interès per resoldre transcendents problemes sobre l'origen de la meteixa raça pobladora de la Península Ibèrica.³ En els temps històrics, les invasions cartaginesa y musulmanes han vingut del N. del Àfrica; y en quant a la teoria bereber

1. Torres Amat : Memorias para ayudar a formar un Diccionario de Autores Catalanes, s. v.: Benet de Moxó y Lluís de Moxó.

L'obra d'aquest darrer, adalt citada, és *Entretenimientos de un prisionero en las Provincias del Río de la Plata, por el barón de Juvas Reales, siendo Fiscal de S. M. en el reino de Chile. Barcelona, Josef Torner, 1828, 2 vols. in-4.º*. Tots els meus esforços per veure aquesta obra y adquirir més noves sobre aquest museu d'etnografia americana, han sigut infructuosos.

2. Mr. Clements Markham ha traduït al anglès moltes obres dels antics historiadors espanyols d'Amèrica, versions que han sigut publicades per la *Hakluyt Society*.

3. Recentment s'es creat a Madrid un Centre d'estudis marroquins. Segons la nota publicada per la premsa diària, y tal com era d'esperar, les investigacions sobre costums, religió, etc., no formen part de son plan de treballs.

o libio-tuareg per explicar la raça de nostres aborígens, jo sols puch dir que tant per atacar-la com per defensar-la, cal anar a cercar arguments en l'estudi dels pobles habitants del N. del Africa, *des del Atlas fins a la Iberia caucàsica*, com deya el savi Dr. T. de Aranzadi,* una de les contades persones que's preocupen d'Etnologia a Espanya.

Sortosament, si'ls espanyols menyspreen l'estudi d'aquests pobles que, segons diuen, han de civilitzar, ja hi ha gent d'altres nacions que cura de que no restin ignorats per la ciencia. Recordem solament, que per les illes Canaries, cal recorre a les obres de Barker-Webb y Berthelot, publicades baix els auspicis del Ministeri d'Instrucció Pública francès, o a les més modernes del Dr. Verneau, y que pè'l N. del Africa hi han estudis de francesos, com els d'Edmond Doutté, *Merrâkech* (1905) editat pè'l Comité francès del Marroch, y *La Société Musulmane du Maghrib : magie et religion dans l'Afrique du Nord*. Alger, 1908, d'anglesos com el Dr. E. A. Westermarck, *Marriage Ceremonies in Morocco*, Londres, 1914, qui ademés d'una serie d'articles de revista estudiant el folk-lore marroquí, havia basat sobre aquest la seva obra *The origin and development of moral ideas* (2 vols. Londres, 1906-1908); y encar podríem citar alemanys, com Fischer y Stumme.

Ja havem feta aquesta disgressió, que bé ha sigut prou llarga. Tornem are al llibre de R. S. Rattray.

En 1879, el Rev. J. G. Christaller, de la Societat Evangèlica de Missions de Basel, publicà una col·lecció de 3.600 proverbis de les llengües aixanti y fanti, sens traducció a cap idioma europeu y sens comentaris de cap mena. Es a base d'aquesta que Mr. R. S. Rattray ha publicat sa col·lecció de 830 proverbis, ab llur versió anglesa, y acompanyats de notes filològiques y etnogràfiques. En la tria d'aquests proverbis s'ha seguit un doble criteri, després d'haver-ne suprimit uns pochs que mostraven influencia europea : primerament els que feyen referencia a un costum, creença o una dada d'interés ètich, y segonament els que eren d'importancia llingüística per les paraules que contenien o per llur construcció gramatical.

Aquests proverbis estan dividits en catorce capítols, segons llurs referencies al Esser Suprem, menors deïtats, esperits, etc., animals feréstechs, insectes, ocells, animals domèstichs, animals en general, la guerra y la caça, l'edat y l'experiencia, organització social y fami-

* Investigaciones etnológicas en España. — Asociación Española para el Progreso de las Ciencias : Congreso de Zaragoza (sesión del 23 oct. 1908). — Imprenta de E. Arias, Madrid. — Hi ha tirada apart formant un foll. de 4 pàgs. in-4.º.

lial, estrangers, medicina, sabiduria y riqueses, foch y aygua, y preceptes y màximes generals.

No diria res de nou, ni fora oportú, si are volgués ponderar aquí la trascendencia dels proverbis, car ja tot-hom sab que en ells s'hi reflexa el concepte que un poble té del mon y de la vida molt mellor que no pas en altres manifestacions de la sabiduria popular.¹

Molt d'interessant conté el llibre de R. S. Rattray, prò aquí no'm fixaré més que en allò que induptablement es çò que hi ha de més important. Em refereixo a la creença en un Deu Suprem, *Onyàmé* o *Onyanköpon* entre els aixantis.

En 1887 el major Ellis publicà a Londres la seva obra *The Tshi-speaking peoples of the Gold Coast*, en que's mostrava molt escèptich sobre la naturalesa de tal creença, creya que era producte de la influencia dels missioners cristians, y negava que hi haguessin rites d'un culte propi de tal divinitat y que se li oferissin sacrificis.

Ja En Andrew Lang combaté el punt de vista del major Ellis, sostenint que *Onyanköpon* no era un deu manllevat pèls Aixantis als cristians,² y avuy els nous fets aportats per En Rattray han acabat de reforçar la teoria d'En Lang y de refutar la d'En Ellis.

Es cert que aquests pobles han sofert influencies europees més o menys directament, y que ja fa temps que missioners alemanys elhi han predicat el Cristianisme (els missioners de Basel arribaren en 1828 a Costa d'Or, ahont una missió moravia havia anat ja en 1736, y la missió wesleyana entre els fantis data de 1835). Emprò, precisament En Rattray ha trobat més arrelada la creença en *Onyanköpon* entre els vells que viuen apartats en les grans boscuries que cubreixen prop de la mitat de l'extensió d'Aixanti, que no pas entre'ls joves que reben tota l'influencia dels europeus de Kumassi o d'Accra y que's pot dir que estan en quotidiana relació ab els missioners, y — això encar es més convincent — entre els meteixos sacerdots feticistes aquesta es creença viva y corrent.

Una hipòtesi pot-ser, podría proposar-se sobre l'origen d'aquesta creença. Un dels noms d'aquest Esser Suprem es la Gran Aranya,

1. Convençut d'això, l'*Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya* ha decidit que sa primera tasca sia la publicació del Refraner Català, contant com a base, amb la col·lecció d'En Sebastià Farnés, que actualment arriba a la respectable cantitat de 18.000 refrans catalans. (V. el volum de *Estudis i Materials del curs 1915-1916*, actualment en premsa).

Al corretegir les proves d'aquest article, el volum citat ha vist ja la llum pública.

2. *The Making of Religion*, pàgs. 243-250; y *Myth, Ritual and Religion*, 5th ed. Londres, 1913, vol. I, chap. XI, pàg. 328.

y l'aranya precisament té una gran importància en els mites no sols dels aixantis sino també a Costa d'Or y altres pobles africans occidentals. Es podria creure, donchs, que aquesta creença fos un producte de l'evolució d'un culte zoolàtrich o pot-ser, més restringidament, d'un totemisme en que l'aranya fos el totem d'algún clan.

Tant important es el lloch assignat pèls aixantis a l'aranya en llurs contes d'animals, que per antonomasia tots els contes son dits *anansesem*, això es, *paraules sobre l'aranya*, y l'autor creu que aquests contes sembla possible que tinguin un origen religiós o totèmich, com sembla indicar-ho també que en alguns proverbis es parli de *agya Ananse*, Pare Aranya, si es que no s'usa aquest qualificatiu en contraposició a *Ntikūmā*, el fill de l'aranya, que també figura en alguns contes, per més que el tractament aplicat al animal totèmich, així com als reys, es *nana*, que vol dir avi.¹ Emprò res de ço que referent a aquest insecte es dit en l'obra que comentem, senyala l'existència d'un antich totemisme avuy desaparegut, com podrien senyalar-ho, per exemple, certs noms de clans, o els rites funerals a que es sotsmès un lleopard mort per un home del *Nyado nton*, a qui está prohibit matar-ne, si bé es veritat que, segons promet Mr. Rattray, tota l'interessant qüestió del totemisme en aquest poble serà tractada en un futur treball pera el qual reserva l'informació que té aplegada, y per això fora prematur extendre's en consideracions que estarien mancades de base.

Probablement a aquesta meteixa causa es degut que R. S. Rattray no digui res en aquesta obra de Bobowissi, un deu subordinat de Onyanköpon, a qui, segons el major Ellis, s'oferien sacrificis humans.

Al publicar set contes de l'aranya, procedents d'Accra, Temne y Nigèrland, Leo Frobenius² afiliat a l'escola neo-astral alemanya, en donava com a explicació que l'aranya hi havia ocupat el lloch d'un deu solar, anant àdhuch a citar la semblança que hi ha entre una tereinyina y'ls raigs solars. Emprò ja es sapigut que les teories astrals han caygut en descrèdit, e interpretacions com aquesta no poden admetre's més que ab grans reserves, si no rebutjar-se de plà.

En tot cas, sistemes basats en l'adoració familiar de certs

1. J. G. Frazer, op. cit., vol. II, pàg. 559.

2. *Aus den Flegeljahren der Menschheit*. Hannover, 1901. Nosaltres citem per la versió anglesa que es la que ara tenim a mans, *The Childhood of Man* Londres, 1909, Chap. XXIII, pàgs. 349-372.

El meteix R. S. Rattray publicà quatre contes més de l'aranya. Vègis: *Hausa Folk-lore*, vol. II, pàgs. 74-146.

animals sagrats, en districtes especials, han sigut notats en altres llocs de la costa occidental africana, com per exemple entre'ls negres de la Guinea, y l'il·lustre etnògraf J. G. Frazer,¹ ja ha advertit que aquestes institucions, agrupades baix la vaga denominació de feticisme, no poden caure estrictament dins l'àrea del totemisme, car no son de bon troç clares les relacions entre'ls totems y els feticis, sens que, altrament, sia possible establir entre ells una ben definida ratlla divisoria.²

Una altra prova de que la creença en Onyankõpõn es indígena y no importada, es que aquest Esser Suprem es troba invocat en certes antiquíssimes e importants pràctiques, en que no es gayre versemblable que s'hi hagin filtrat les influències extrangeres; tals son, per exemple, els missatges tramesos pè'ls tambors, els cants en la cerimònia de l'entronament d'un nou cap de tribu, etc.

Prò, pot-ser la prova més convincent es que'l feticisme d'aquest poble està basat en Onyankõpõn. Qualsevol sacerdot explica com la divinitat que està closa dins un fetici fou tramesa, en mitj de llampecs, per Onyankõpõn, y aquesta divinitat no es per ell sino l'esperit, el *mana* del Esser Suprem.

Així's rebut l'opinió del major Ellis de que no hi havien sacerdots per aquesta divinitat; així com igualment es rebut l'afirmació de que no se li fan ofrenes, car Mr. R. S. Rattray explica com a cada poble hi ha un pal o arbre (l'arbre d'Onyàmé) acabat en tres forques, sobre les quals un hom hi coloca un pot o una carbaça en que hi deposita les ofrenes a Onyankõpõn.

No's cregui, per-xò, que els Aixantis siguin purament monoteistes. Propiament, en llurs creences hi ocupen més lloch els feticis que Onyàmé, y ademés hi ha una serie de deïtats menors (*suman*), y de monstres de forma mitj humana mitj diabòlica.

Emprò el feticisme entès en aquest sentit, es a dir en quant el fetici adquireix poder pè'l fet d'habitar en ell un deu superior, probablement es una materializació, una decadència d'un estat anterior de més pur monoteisme. Y per això de feticisme en aquest sentit no

1. Op. cit. vol. II, pàg. 572.

2. Ultra això, devem advertir que avuy comencen a estar desacreditades les teories que volien veure en el totemisme la forma més primitiva de religió, fent-la universal a tota la humanitat. (Cfr. : L. H. Jordan : *Comparative Religion : its adjuncts and allies*, Oxford University Press, London, 1915. Pàgs. 21, 29, etc.).

No es d'extranyar la desorientació que regna encare en la Ciència de les Religions, tenint en compte sos pochs anys de vida y lo complexe dels fenòmens que estudia.

se'n troba en cap poble primitiu sino en aquells que avans han obtingut un cert grau de cultura, y per això també, aquest feticisme de cap manera pot esser admès com una de les formes que constitueixen l'embriologia de la religió.

Avuy en dia ja ningú defensa les teories de Lubbock o Mortillet sobre l'irreligiositat de l'home primitiu, y si els salvatges son els primitius actuals, un hom bé pot aplicar a ells la meteixa conclusió y convencé's de la formidable influencia que la religió té entre aquests pobles.*

Citem, per acabar, un mite que pot-ser deixa entreveure aquest estat anterior de monoteisme a que'ns referiem : «Ja fa molt temps *Onyanköppön* vivia sobre la terra o al menys molt més a prop nostre. Hi havia una vella que estava fent una picada al morter y constantment donava cops a *Onyanköppön* ab la mà de morter. Per això aquest va dir-li : «Ja que'm fas això, me'n pujaré adalt al cel». Y així ho va fer.

Aleshores la gent va intentar seguir-lo y fer-lo tornar a baixar, però veient que no ho lograven, la vella va demanar que li portessin tots els morters que trobessin y que'ls apilessin l'un sobre l'altre fins arribar allà ahont era *Onyanköppön*. Però justament els-hi mancà un morter per arribar-hi, y no trobant-ne cap més la vella va dir que treguessin el de sota de tot per posar-lo al cim. Aleshores varen caure tots y varen matar molta gent.»

Es ben curiós que la última part d'aquest mite sigui corrent entre nosaltres ab les úniques modificacions de que's tractava d'arribar al cim d'un campanar y no al cel, y que'ls morters estan substituïts per còbes.

JOSEPH M.ª BATISTA Y ROCA

Casa Bot-Samalús, 31-VII-1916.

* Així ho reconeixen tots els autors. En Salomó Reinach, a malgrat de son racionalisme y d'esser jueu, ho ha hagut de confessar, per més que després en tregui conclusions molt conformes ab son sectarisme : «La vie primitive de l'humanité, dans la mesure où elle n'est pas exclusivement animale, est religieuse; la religion est comme le bloc d'où sortent tour a tour, par des spécialisations successives, l'art, l'agriculture, le droit, la morale, la politique et même le rationalisme, qui doit, tôt ou tard, éliminer les religions». (*Cultes, Mythes et Religions*, 2me ed. revue et corrigée. Tome I. Paris, E. Leroux, 1908. — Introduction, pag. VII).

Santa Maria del Villaró

Parroquia d'Olius (Solsona)

ANANT de Solsona a Berga pel camí vell de ferradura, a l'empendre la dreturera baixada de Golarons, i millor als últims giravolts de dita costa, es presenta davant del transeunt, a l'altra banda del riu Cardener, entre un turonet, una petita capella romànica : és el petit Santuari de Santa Maria del Villaró. Des de remots segles hi és venerada una imatge de la Verge pels devots feligresos d'Olius, dintre el terme del qual radica la capella, i també per les parroquies veïnes de Besora, Torà i Navés. Dita capella és del segle XIII amb bonic absis arrodonit; antigament tenia la porta d'entrada en la paret lateral de mig-dia; emperò a principis del segle passat fou engrandida l'esglesia, i tapant-se la primitiva porta adovellada, s'obrí la nova per davant, i al mateix temps es construí un campanaret i un senzill cobertor sobre la nova porta.

En l'interior, té volta ogival formada per tres arcs, dos ogivals amb sos corresponents capitells, i el d'entrada, més modern, rodó. La imatge de la Verge que s'hi venera, que jo crec no és pas la primitiva que fou trobada, i segurament substituï a aquella que seria ben romànica, sembla una escultura del segle XVI, té uns quatre pams d'alt; està dreta i té l'infant Jesús sentat al braç esquer, boi nu. El mantell de la mare, és blau, adornat amb estels blancs, i porta túnica vermella amb cenyidor en forma de rosaris al davant; té la cara molt afable, i els cabells li baixen delicadament trenats, a cada banda dels muscles. La causa d'haver-se substituït l'antiga imatge, per una de més moderna, podria ésser degut a què, o bé la primitiva es trobava en mal estat de conservació, o bé, i això és el més segur, a l'afany que tingueren en els segles XV, XVI i posteriors, en canviar les imatges romàniques per altres de noves, com he vist en algún altre santuari. Les madones romàniques, són generalment morenes de cara i d'una expressió severa, a més de les formes un xic enterques, el que no succeix en les construïdes posteriorment. La tradició conta que fou trobada per un pastoret en una petita cova que es veu encara al soldevall a mig-jorn de la capella, coronada per una creu de pedra. Veient el referit pastor a un bou que sempre

SANTA MARÍA DEL VILLARÓ : IMATGE DE LA VERGE

p. 20

SANTA MARÍA DEL VILLARÓ : ESGLESIA

p. 20

s'agenollava al mateix punt, anà a mirar-ho, trobant la imatge dintre la coveta, i, prenent-la, la portà a sa parroquia d'Olius, emperò el dia següent la tornà a trobar al mateix punt, la qual cosa motivà que s'edificués allí la capella. Aquesta tradició no l'he trobat escrita en cap document dels que m'han facilitat en el mas Villaró nou, amos de la capella, solament me l'han contat de paraula.

No sé si en l'arxiu parroquial d'Olius hi ha cap escrit sobre aquesta tradició, car l'actual senyor Ecònom no tingué l'amabilitat de deixar-me'l veure, dient-me que creia no hi havia res. La tradició no ens diu d'on eren el pastor i bou que trobaren la Santa Imatge, però és de creure serien del Villaró, avui nomenat vell en contraposició del mas nomenat Villaró nou, ja que la família Villaró, a mitjàn segle passat vingué a menys en sos béns de fortuna, i tingueren de vendre sa casa pairal antiga, edificant la nova a mig quart de distància. En el lloc en què s'edificà el nou mas, existien encara les runes, que segons m'han contat persones velles del país, eren de l'antiquíssima capella de Santa Fe d'Ameressa, la qual ve citada en l'acte de consagració de l'esglesia de Sant Esteve d'Olius, que tingué lloc en 21 de desembre de l'any 1071.* De dues esglesies que porten el nom d'Ameressa he trobat notícies en antics documents; de la citada de Santa Fe, i de Santa María d'Ameressa, que crec és l'actual Santa María del Villaró. En efecte, trobo una donació del XV de les calendes de juliol de l'any 1264 que fa Pons de Vilaró, rector d'Olius, a R. de Vilaró i a sa muller Berengaria, de la meitat de tot el mas del puig de Santa María d'Ameressa i dóna per sempre tot l'honor de Sant Esteve d'Olius i de Santa María del Puig d'Ameressa, i assenyala les afrontacions: «ex prima parte in manso dameressa, ex secunda in mansum de colomes, ex tercia in planum de cardoner, ex quarta in mansum de camajol ex .v. in planum dalbareda». Més avall, diu que dóna «ipsum matham et ipsos olivares que sunt subter dictæ eclesie de podio de sta. Maria». També fa donació d'uns olivars situats «apud fexam de pont de Vilaro». He fet notar això últim, perquè crec és d'aquest pont la grossa pilastra que s'aixeca al mig del riu Cardener, assota el Villaró vell, la qual, per estar fonamentada assobre una dura roca, ha resistit totes les revingudes del mateix. Més tard, Guillem de Vilaró, en son testament fet al V de les calendes de maig de l'any 1311, deixa un llegat de 18 sous per fer obres a Santa María. En la llució d'un censal, feta per Berenguer, prepòsit de Solsona, ve citada Santa María «Nolumus tamen nos Berengarius

* M. J. Serra Vilaró, pvre. : *Notes històriques d'Olius*.

Dei gratia Celsonensis prepositus quod siforte predictus honor pertinebat Ste. Marie de podio d'Olius quod faciatis predictum censum dicte ecclesie Ste. Marie de podio». Guillem Cabrit de Besora, en son testament de 23 de gener de 1453, entre altres llegats, en fa un de vint sous a Santa Maria del Villaró, per comprar una campana per la capella, amb la condició que si no es compra dintre l'any, vol que dels vint sous en celebri misses.* En gairebé tots els testaments dels segles posteriors, otorgats per aquests entorns, es troben petits llegats de tres a cinc sous a Santa Maria del Villaró, lo qual era molt comú en aquells temps.

Aquestes són les poques notícies que he pogut recollir sobre aquesta petita capella. No vull concloure aquest treball sense fer esment d'un poblat o vila romana que es troba proper a l'església, a cinc minuts vers al nord i en el turó més alt de la serra que separa els masos Villaró nou del vell, on s'ha descobert ceràmica en gran abundància, uns esmolts i algunes monedes romanes, dintre les runes de les parets que formaven les cases, voltat tot per una muralla. Seria molt de desitjar que es fessin en aquest lloc excavacions amb tota cura per desenterrar el que de bo hi hagi, i al mateix temps poder fer un estudi del modo com es construïen les cases o poblats. Crec que mon amic, l'il·lustrat arxiver de la Seu solsonina, Mn. Joà Serra Vilaró, segons em manifesta, té l'intent de fer tot això, eficaçment secundat pel nostre aimadíssim senyor Bisbe, Dr. Vidal i Barraquer, que tant s'interessa per l'estudi de tot ço que de bell i bo han trasmès l'art antic i la historia a través dels segles.

E. MONTANYÁ, pvre.

L'Oracionaire popular

(Continuació)

A L'ENTRAR A L'ESGLÉSIA

A aquest temple de Déu me fico
perquè el Mal-esperit no em tempti:
si alguna cosa he promès al Mal-esperit
a davant de Déu i de la Verge Maria me'n desdic.

(Bruch.)

* Arxiu del mas Vilaró nou.

ORACIÓ QUE ES DIU A L'ENTRAR A L'ESGLÉSIA PER CONFESSAR-SE

Al temple de Déu me n'entro
 a confessam dels meus pecats;
 tants que en tinc, no hi puc pensar.
 Vós, Senyor, que me'ls sabeu,
 perdoneu-me'ls si podeu.

Es diu tres vegades, i un credo en acabat.

(Collbató.)

ALTRA

A aquest temple de Déu em fico
 per confessà els meus pecats;
 tants que en tinc, que no em recorden.
 Vós, Senyor, que me'ls sabeu,
 suplico que me'ls perdoneu.

Es diu en acabat la Pecadora.

(Collbató.)

VARIANT

Al temple de Déu me n'entro
 a confessar mons pecats;
 tants que en tinc, no hi puc pensar.
 Senyor, vós que me'ls sabeu,
 suplico que me'ls perdoneu.

(Collbató.)

ACTE DE FE

Crec en Déu omnipotent,
 Pare, Fill i Esperit Sant,
 tres persones i un sol Déu.

ORACIÓ DE GRAN VIRTUT

Jesucrist, Fill de Déu viu,
 teniu pietat i misericòrdia de mi.

Diu que l'Infern tremola dient aquesta oració, i diu que un va travessar tot l'Infern sense cremar-se, fent fugir els dimonis de la vora seu dient-la continuament.

ORACIÓ QUE ES DIU DESPRÉS DE CONFESSAR-SE

An aquest confessorari em so posat,
 Jesucrist hi so trobat,
 Jesucrist i un gran Senyor
 de paraules i d'amor;
 els pecats que jo vos he dit
 són infinits.
 Vós, Senyor, que me'ls sabeu,
 desitjo que me'ls perdoneu.

VARIANT

An aquest confessorari que m'he agenollat,
 Nostre Senyor hi ha arribat.

(Continuarà.)

Nova

ELS FULLETONS DEL NOSTRE BUTLETÍ. — Acabada la publicació de la *Taula general bibliogràfica de les publicacions excursionistes*, tan convenient per a estalviar recerques, alguns socis han demanat que fossin publicades com a fulletí les interessants memòries escrites per En Rafel d'Amat Cortada i Sanjust que sota el títol de *Catalunya a les darreries del segle XVIII*.^d començarem a publicar en el text del BUTLETÍ en els primers números de l'any passat. Publicades apart es podran il·lustrar amb gravats i dibuixos de l'època. Tot seguit que estigui a punt d'imprimir-se l'*Inventari de les creus de pedra de Catalunya* li serà donada la preferència.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA i la Direcció del BUTLETÍ deixen íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.

Fotat de Carles Ferragut

MONESTIR DE SANT BENET DE BAGES (SAN FRUITSOS DE BAGES. - BARCELONA).

Ciutat de Alene (Moro)